

Recenze

Jacques Le Goff: Intelektuálové ve středověku.

Přeložili Luďa Klusáková a Otomar L. Krejča, doslov Michal Svatoš.

Praha, Karolinum 1999 (vyšlo 2000), 188 s.

Letitá esej o středověkých prodávacích slov nezestárá

recenze

Nestává se tak často, aby bylo možné vydat odborný historický text po sedmadvaceti letech od jeho sepsání prakticky bez úprav. Esaj Intelektuálové ve středověku z pera Jacquesa Le Goffa, francouzského historika z okruhu známé školy Annales, je jednou z příslovečných výjimek potvrzujících pravidlo. Pojednání o intelektuálech - "prodávacích slov" - vyšlo poprvé roku 1957, a když je v roce 1984 autor připravoval k novému vydání, doplnil k němu pouze krátkou předmluvu, obsahující nikterak sebekritické zamyšlení nad vlastním textem a bilanci nejvýraznějších studií k tématu, kterými během uplynulých let Le Goffovi kolegové obohatili historickou vědu. Nebyla to namyšlenost a nedostatek sebereflexe, co vedlo francouzského vědce k nezměněnému vydání. Při pohledu na středověké intelektuály totiž zvolil hledisko vpravdě nadčasové: odosobněné institucionální dějiny nahradil dějinami konkrétních lidí, před stereotypně popisnými literárními dějinami upřednostnil rozbor vybraných myšlenek z textů jednotlivých vzdělců, které potvrzují - ale neméně často i radikálně popírají - zažité představy o duchovní atmosféře středověku. Naznačený přístup předjímá Le Goffovo přimknutí ke škole Annales, které následně přispělo ke vzniku nejvýraznějších děl tohoto žijícího klasika (nar. 1924) francouzské historiografie. Esaj o středověkých intelektuálech nejen představuje mnohé z nich jako originální myslitele, ale především rozkrývá vazby mezi společenstvím vzdělců a organismem středověkého města. "Prodávají svoje vědomosti a výuku, stejně jako řemeslníci své výrobky," konstatuje Le Goff a zdůrazňuje, že existence středověkých univerzit jakožto korporací učenců je vlastně obdobou řemeslnických cechů. Všimá si ovšem i pozvolného posunu intelektuálního světa směrem ke kastovní výlučnosti; "řemeslníci ducha" se vnějším vzhledem začínají připodobňovat šlechtě a jejich charakteristické oděvy se z insignií univerzitních hodností mění v emblémy společenské prestiže. Právě toto vědomí souvislosti a vzájemné provázanosti mezi světem intelektuálů a světem kolem nich propůjčuje Le Goffově knize nevšední originalitu a takřka nadčasovou inspirativnost. Patnáct let po svém opětovném francouzském vydání se tedy Le Goffův esaj dočkal i překladu do češtiny. Lze předpokládat, že spíše vplyne do proudu podobných (jakkoli objevných a novátorských) monografií francouzských historiků z okruhu Annales, které zde vyšly v minulých letech, než aby vyvolal dramatické reakce ze strany recenzentů. Na rozdíl od prvního Le Goffova česky vydaného díla - Kultura středověké Evropy, pocházejícího z roku 1964, které počátkem devadesátých let rozdráždilo některé náhle pravicové historiky domnělým salonním levičáctvím autora -, zůstává přece jen Le Goffův esaj o intelektuálech textem méně závislým na době svého vzniku. Stejně jako jeho další práce (předloni vydaná Středověká imaginace a loni vydaný soubor studií Středověký člověk a jeho svět, který Le Goff redigoval) představují Intelektuálové ve středověku především další kamínek do postupně doplňované mozaiky poznávání moderní západoevropské historiografie. Skutečnost, že kniha, která by před deseti lety nejspíše byla nadšeně vítána coby skvělý metodologický vývoj, se dnes řadí po bok mnoha obdobných do češtiny přeložených studií, je vcelku optimistickou výpovědí o prioritách českých nakladatelství i o zájmech českých intelektuálů, kteří ty knihy zprostředkovávají.

Marie Koldinská

Petr Král: Praha

Fotografie Hana Schiker, Zdeněk Merta a Otakar Pajer, doslov Zdeněk Vašíček.

Praha, Karolinum 2000, 136 s.

Petr Král: Prahu nejlépe obývat na dálku

recenze a glosy

Základ svazku Praha položil básník, esejista a překladatel Petr Král (nar. 1941) v osmdesátých letech v pařížském exilu, jemuž se dobrovolně vystavil po sovětské invazi. V roce 1987 totiž ve Francii vydal text Prague, který je ve stávající české edici rozšířen o dovětek z jara 1990 nazvaný Návrat. V něm autor formou reportážního eseje pozoroval a se západními metropolemi, ale také se svými vlastními vzpomínkami konfrontoval Prahu na přelomu let 1989/1990, do níž tehdy - po dlouhé a vynucené odluce - zavítal. Král tedy přispěl do té řady knih, v nichž básníci vzdávají hold Praze, snažíce se

nahmátnout jejího genia loci, existenciální dimenzi místa, jímž - slovy Christiana Norberga-Schulze z knihy *Genius loci* (Odeon 1994) - "míníme něco víc než abstraktní polohu. Máme jím na mysli totalitu, kterou utvářejí konkrétní věci, jež mají hmotnou substanci, tvar, texturu, barvu... Obecně řečeno, místo je dáno jakožto určitý charakter či atmosféra". Jistěže tu nelze nepřipomenout klasiku: Nezvalova Pražského chodce (1937), už proto, že na Nezvalovu poezii a vnímání Prahy Král několikrát odkazuje; a zmínit možno i Sýsova Pražského chodce II (1988), který už názvem, ale zdaleka nejen jím se snažil navázat na Nezvala a vznikl vlastně souběžně s textem Královým - jinak ovšem v dokonalé kontrapozici k němu. Král se rozpomínal na město, s nímž se rozloučil ve chvíli, kdy bylo "možné rozeznat jen prázdný kadlub, vakuum, na jehož výzvu lze odpovědět jen odjezdem," a dospěl k tomu, že "Praha se rozhodně zdá nejlépe určena k tomu, abychom ji obývali na dálku". Karel Sýs, tenkrát teprve v první fázi básnického rozkladu, který ještě vyhlížel jako neosurrealismus, ale vlastně již obsahoval příznaky příštího permanentního mozkového zkratu, si v Pražském chodci II hédonicky užíval města, jištěn prominentním autorským postavením a revoltující nanejvýš vůči institutu manželské věrnosti. Králova kniha čtenáře existenciálně daleko víc bolí, dotýká se jej důvěrněji, přestože i o ní do značné míry platí to, co kritik Jiří Cieslar napsal o Pařížských sešitech, deníkových záznamech Petra Krále (vydaných v roce 1996 bratislavským Fragmentem): "S hrdým Ipěním na torzovitém okamžiku se věnuje hře smyslů. Pocit prázdna, který ho poutá takřka jako nějaká tíživá cennost, však v mém dojmu provází jakási 'druhá' pustota z hodů do sebe uzavřené sensibility, až příliš smrtelně vážné a příliš posedlé svou významností." Králova "dosebuzavřenost" se v textu Praha projevuje pohybem v kruhu - vypravěč chodí nebo (tramvají či taxíkem) jezdí po městě, přeskakuje ze čtvrti do čtvrti, vydá se i na periferii, ale pocitově s ním neustále bloudíme někde mezi Národním divadlem, Karlovým mostem, Pražským hradem, Václavským náměstím a Vinohrady, tedy v Praze jaksi obligátní, literátské a artistní. Čímž nechce a nemůže být řečeno, že pohyb po periferii je samo sebou zárukou autentičtější výpovědi, jak dokazuje v České televizi právě uváděný polovičatý cyklus Praha mizerná. Ona pozvolna uspávající, únavně rozjímavá tónina našťestí v druhé půli Královy knihy získá zemitější impuls: autor se už neštítí (nebo aspoň méně štítí) přepáleného tuku pražských hospod, nezdráhá se některé historické události pojmenovat přímo, text více sytí časovou, místní a lidskou konkrétností a věrohodně evokuje - i na tu dálku, jež ho dělí - atmosféru Husákem "znormalizované" metropole: "Sama obludná složitost, již nabyly v Praze všední problémy, tu nakonec pomohla vytvořit zvláštní umění (špatně) žít. V trvalém zmitání mezi nesehnatelným instalatérem a lešením, navždy vrostlými do fasád, mezi věčně nepřístupným hřbitovem a neúprosným rachotem rolet v hospodách zavírajících při prvním náznaku stmívání se muži i ženy mění v pravé průzkumníky všednosti, od níž lze čekat zároveň všeho i nic." Dovětek z jara 1990, který Petr Král připojil k původnímu, jen v nedůležitých detailech aktualizovanému textu z roku 1987, posiluje faktografickou a vzpomínkovou rovinu knihy na úkor poetických popisů a autorova vizuálního labužnictví, ne však ke škodě svazku jako takového. S narůstajícím časovým odstupem bude hodnota dokumentárních prvků této publikace toliko a jen stoupat. Už teď si mnohé reálie z Královy Prahy bez údivu, samozřejmě vybaví a lokalizuje asi pouze pražský pamětník středního či staršího věku.

Josef Chuchma

Sborník Katolické teologické fakulty

vydaný v roce 650. výročí založení Univerzity Karlovy
Karolinum, Praha 1998, 253 s.

Katolická teologická fakulta se vrátila do svazku Univerzity Karlovy po listopadu 1989, po dlouhých čtyřiceti letech odloučení nejen organizačního, ale i geografického (dočasné sídlo v Litoměřicích). Přihlášení se ke své alma mater dosvědčila v roce jejího jubilea uspořádáním sborníku, který v širokém spektru témat (od historické problematiky, přes problémy právní, teologické až po pastorační a etické) prezentuje odborné otázky, jimiž se zabývají členové učitelského sboru fakulty i její hostující profesori. Příspěvky jsou otištěny v původním jazyce (vedle češtiny přichází i angličtina, němčina a italština), některé cizojazyčné jsou opatřeny českým resumé.

Současné postavení teologické fakulty v napětí mezi kanonickým právem na jedné straně a českou vysokoškolskou legislativou osvětluje Miroslav Zedníček. Počátky teologické fakulty UK shrnul v úvodním článku Jaroslav Kadlec. Připomíná existenci tří

kostitutivních listinných dokumentů týkajících se pražské univerzity, z nichž zdůrazňuje především význam listiny papeže Klimenta VI. z 26. ledna 1347. Tu interpretuje jako vlastní založení univerzity, po němž byly záhy zahájeny i teologické přednášky v pražských klášterních budovách. Zřízení teologické fakulty v Praze vidí jako projev zvláštní přízně papeže k jeho příteli a bývalému žákovi králi Karlu IV.

Kadlec přispěl do sborníku i další historickou prací, nazvanou Petr Klarifikátor -duchovní vůdce a životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna, vycházející z jeho nepublikované disertační práce, která byla k dispozici P. Spunarovi při vzniku jeho *Repertoria auctorum Bohemorum J.* (Studia Copernicana 25, 1985, s. 79-82). V Kadlecově přís-pěvku po krátkém úvodu, v němž je představena osoba roudnického převora Petra, následuje komentovaný soupis jeho spisů, který výčtem prací koresponduje se Spunarovým heslem *Petrus Clarificator*. Jedná se o trojí zpracování návodů k duchovnímu životu, určené Jenštejnovi a roudnickým augustiniánům, o traktát vysvětlující smysl svátku Navštívení Panny Marie, zavedeného nově arcibiskupem Jenštejnem, životopis Jana z Jenštejna, který je Petrovi jednoznačně autorsky připsán, a osm dopisů Petra resp. roudnického konventu. Kadlec mohl ve svém příspěvku rozvinout na širší ploše než Spunar popis a hodnocení obsahu děl a připojil edici *Compendia honeste vite*, čtyř listů a kratšího návodu *de gradibus perfectionis*, vše z rukopisu pražské kapitulní knihovny D 57 (ve sborníku s. 115-150). Zpřístupnění textů zajímavého autora z okruhu reformně založeného arcibiskupa Jenštejna je hlavním přínosem Kadlecovy práce.

Blanka Zilynská

Gary B. Cohen: Němci v Praze 1861-1914

Karolinum, Praha 2000, 314 s.

Devatenáct let po americkém vydání -vychází nyní základní dílo Garyho Cohena *The Politics of Ethnic Survival: Germans in Prague, 1861-1914* (Princeton University Press, 1981) česky v překladu Jany Mandlerové. Současně se objevilo na knižním trhu i dílo Cohena učitele Carla Schorského *Vídeň na přelomu století* (Brno 2000, 354 s.). Cohenova kniha, jejíž původní vydání je v Praze jen v několika málo exemplářích, byla až dosud české vědecké obci jen málo známa. A přece k tolik diskutované problematice německé a židovské pražské komunity před sto lety a jejího přínosu evropské kultuře přináší právě to, co v článcích o ní často chybí -prověřená, "tvrdá" sociální, demografická fakta.

Kniha vznikala v Praze při studijních pobytech autorových. První z nich začal v době studiu této problematiky jen málo příznivé, v roce 1972. Nicméně i tehdy našel Gary Cohen v Praze několik opěrných bodů, Archivu Univerzity Karlovy patřilo mezi nimi místo neposlední.

Čtenáře snad nejvíce udiví hloubka pramenného záběru zahraničního badatele, který musel překonávat paleografické i jazykové problémy. Cohen velkým úsilím zdolal překážky a studoval do hloubky primární prameny, zejména sčítací operáty pražských cenzův letích 1880-1910, spolkovou agendu v městském archivu pražském, archivu českého místodržitelství i v archivech centrálních úřadů ve Vídni. Prošel 75 kartonů z pozůstalosti Německého Kasina a materiály dalších pražských německých spolků stejně jako zápisy z jednání rady Židovské náboženské obce. Přitom se seznámil třeba i s literaturou k problematice, kterou jsme my, čeští historici podcenili, a zjistil, v kterých pražských kostelech se němčina užívala při bohoslužbách (s. 168).

Nalezl spolehlivé odpovědi na otázku, jaká část pražského obyvatelstva se pokládala ze Němce. V roce 1857 to byla jedna třetina, v roce 1910 již jen pouhých 7 procent mezi pětinasobně početnější městskou populací. Do detailů jsou tu rozebrány demografické a profesní struktury tří farností, kde žilo relativně nejvíce těch, kdo se hlásili ke svému německému -farnosti sv. Havla na Starém a sv. Jindřicha a Petra na Novém Městě. Tento výzkum otištěný ve 3. kapitole objasnil životní postavení vysokých a vyšších vrstev německé společnosti, zatímco 5. kapitola se věnuje nižším vrstvám pražské německé společnosti a jejich podílu na spolkovém životě Němců v Řemeslnickém spolku a ve spolcích tělovýchovných. Stranou nemohly zůstat pražské německé vysoké školy, jejich studentstvo, jeho vlastní spolkový život i podíl na činnosti jiných, třeba tělovýchovných organizací. Vzorný poznámkový aparát ukazuje, že to byla především důsledně uplatňovaná prosopografická metoda, která Cohenu umožnila vidět pod statistickými daty i složité individuální osudy a tak ve světě dobře uchovávaných dokumentů a bohatých svědectví o pražském životě vytvořit metodický model pro studium podobných procesů, které se odehrávaly na jiných místech v Evropě i ve světě v 19. a 20. století. Proto se kniha těší velké pozornosti v americké i západoevropské historické vědě.

Jan Havránek

Racek J. a kolektiv autorů: Klinická Biochemie

Karolinum, Galén, Praha 1999, 317 s.

Hlavní autor je přednostou Ústavu klinické biochemie a laboratorní diagnostiky LF a FN v Plzni. Na knize pracovalo 10 dalších autorů z Brna, Hradce Králové, Plzně a z českých Budějovic.

Úvodem se konstatuje, že klinická biochemie se stala předmětem pregraduální výuky -je tu definována jako lékařský obor, který při znalosti patobiochemie a na základě stanovení změn koncentrací substrátů či produktů enzymových dějů, změn aktivity enzymů a jiných látek v tělesných tekutinách přispívá ke stanovení diagnózy onemocnění, jeho prognózy i ke kontrole účinnosti terapie. Probíraná témata jsou zahrnuta do 35 kapitol, které jsou rozděleny pomocí desetinného třídění na podkapitoly.

Prvních 6 kapitol je věnováno obecným informacím o vztahu klinické biochemie k ostatním oborům, preanalytickým vlivům na výsledek laboratorního vyšetření, laboratorním metodám z pohledu analytických vlastností (přesnost, citlivost, specifická aj.) a z pohledu klinické diagnostiky, následovně jsou definovány referenční hodnoty a kontrola kvality laboratorních vyšetření. Větší část dalšího textu klade důraz na klinickou interpretaci biochemických testů. Nacházejí se tu kapitoly (7-10) o základním vyšetření moči, o bílkovinách krevní plazmy, nebílkovinných dusíkatých látkách (močovina, kreatinin, kyselina močová, amoniak, aminokyseliny aj.) a o stanovení aktivity enzymů. Další skupina kapitol (11-14) pojednává o různých aspektech metabolismu: o metabolismu vody, sodíku, draslíku a chloridů a o osmolalitě, dále o metabolismu vápníku, hořčíku a fosforu, o acidobazické rovnováze a jejích poruchách, o krevních plynech a o metabolické bilanci. Námětem kapitol 15-17 jsou stopové prvky, vitaminy a hormony.

Kapitoly 18-29 jsou zaměřeny na biochemické aspekty a laboratorní ukazatele různých onemocnění a patologických situací: na diabetes, rizikové faktory rozvoje aterosklerózy, na infarkt myokardu, na kostní metabolismus, na vyšetření trávicího ústrojí, na parenterální a enterální výživu, na onemocnění jater, na diferenciální diagnostiku hyperbilirubinemií, na funkční zkoušky ledvin, na urolitiázu a zhoubné novotvary a na dědičné poruchy metabolismu. Kapitoly 30-33 podávají přehled o cytochemickém a cytologickém vyšetření mozkomíšního moku, o analýze výpotku, o laboratorních testech v těhotenství a o zvlátnostech laboratorního vyšetřování v dětském věku a ve stáří. Kapitoly 34-35 popisují základy toxikologie a různá moderní zařízení v klinicko-biochemické laboratoři, jako jsou automatické analyzátoři a počítačová technika. V závěru se nachází seznam zkratk a symbolů, přehled referenčních rozmezí základních vyšetření a anglicko-český glosář.

Každá kapitola je vybavena pečlivě vybranými a zpracovanými citacemi doporučené literatury. Text je doplněn grafy, schémata a tabulkami znázorňujícími biochemické děje a laboratorní interpretace (číslováno podle kapitol). Publikace

záměr autorů se tu jeví jako soubor směrnic a návodů vedoucích k porozumění významu metabolických souvislostí a k zaměření na racionální cílenou indikaci a správnou interpretaci laboratorních vyšetření. Kniha se stane jistě používanou příručkou v knihovně odborníků různých specializací, v to čítaje klinické mikrobiology a biologie pracující ve zdravotnictví.

Jindřich Jíra

Kasal P., Svačina Š. a kolektiv: Lékařská informatika

Praha, Karolinum, 1998, 543 s.

Na knize se podílelo celkem 11 autorů -pracovníků 1. a 2. lékařské fakulty UK. ČVUT a Národní lékařské knihovny. V předmluvě autoři uvádějí, že publikace je v naší literatuře dosud nejkomplexnějším přehledem lékařské informatiky, která je tu pojata jako matematicko-technická disciplína. Jedná se o obor multidisciplinární, jenž nachází v lékařství stále nové aplikace. Klasifikace tematiky a terminologie tu nejsou dosud zcela stabilizovány a rychlý vývoj oboru přináší množství moderních technologií. Kniha obsahuje celkem pět kapitol, rozdělených na podkapitoly podle desetinného třídění.

Kapitola 1 Lékařské informace podává přehled o otázkách lékařských dat a znalostí a o jejich zpracování. Ve čtyřech podkapitolách je podán úvod o vědeckovýzkumné činnosti a teorii informace, o lékařských datech, o lékařských pojmech a znalostech, v to čítaje terminologii, klasifikaci a formalizaci, a konečně o interpretaci lékařské informace ve smyslu diagnózy, hodnocení vyšetření, rozhodovacích procesů, metod klinického výzkumu apod.

Kapitola 2 Statistika je věnována oboru aplikované matematiky, která využívá počtu pravděpodobnosti a uplatňuje se ve zdravotnickém výkaznictví (deskriptivní statistika), klinickém výzkumu (konfirmační statistika) a v lékařských rozhodovacích procesech. Ve 12 podkapitolách je pojednáno o typech medicínských dat, o pravděpodobnosti a náhodném výběru, o statistických odhadech a testování hypotéz, o srovnávání střední polohy dvou populací, o analýze kategorických dat a alternativních testovacích postupech, o korelační a regresní analýze, o časových řadách, o vícerozměrné a operační analýze, o statistickém vyhodnocování dat a o kvalitativním výzkumu.

Kapitola 3 Biokybernetika je definována jako "věda o systémech se schopností cílově zaměřeného chování". Uplatnění v medicíně je tu shrnuto do pěti podkapitol: dynamické systémy, simulace a modelování, zpracování biosignálu, zpracování obrazu a řízení lékařských přístrojů s příklady z lékařské praxe (např. EKG, CT, infuzní systémy).

Kapitola 4 sleduje Informační systémy ve zdravotnictví, které původně představovaly zdravotnické knihovnictví. V současné době dochází k rychlému převádění bibliografických údajů do elektronické podoby. Ve čtyřech podkapitolách jsou tu uvedeny klinické informační systémy nemocniční a pro praktické lékaře, informační prameny, kterými jsou vědecká sdělení, bibliografie, elektronická báze dat, knihovny aj. Následují klinické aplikace, jako jsou klinické výpočty, počítače v terapii, počítačová simulace v klinické praxi aj. Konečně lékařská dokumentace je tu uvedena jako činnost při shromažďování informací o nemocných a jejich zdravotním stavu.

Kapitola 5 Počítačová věda je koncipována jako přehled současného stavu výpočetní techniky z hlediska uživatele. Ve čtyřech podkapitolách jsou uvedeny základní informace o sestavení počítače (hardware) a o jeho základních funkcích a periferních zařízeních, o programovém vybavení počítačů (software), o počítačových sítích a Internetu.

V závěru knihy se nachází seznam literatury, převážně monografické, se zřetelem k jednotlivým kapitolám. Celkový počet tabulek a ilustrací je 321, jde o přehledy, výpočty, kresby, modely, diagramy, bloková schemata, rozhodovací stromy apod. Kniha představuje přehlednou a dostupnou příručku pro studenty i profesionály, lékaře i biologie pracující ve zdravotnictví -v klinických i laboratorních oborech.

Jindřich Jíra

Horák P., Scholz T.: Biologie helmintů

Praha, Karolinum, 1998, 139 s.

Publikace byla vydána jako učební text pro posluchače Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. První autor je docentem PŘF UK v Praze, druhý je docentem Biologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Oba jsou známi četnými publikacemi v oboru helmintologie. Lektory byli Dr. M. Gelnar a Dr. J. Šoltýs. V úvodu se autoři zmiňují o parazitismu jako o biologickém fenoménu, o pojetí parazitologie jako interdisciplinárního oboru, o změnách založených na parazitickém stylu života a o českých tradicích v tomto oboru. Publikace se skládá ze čtyř tematických částí dělených na kapitoly a podkapitoly systémem desetinného třídění.

1. Úvod do helmintologie obsahuje vymezení oboru, jehož námětem je studium helmintů - těmi se rozumí parazitické organismy, dříve nazývané "parazitičtí červi", kteří pocházejí z několika fylogeneticky vzdálených skupin. Jejich zástupci jsou původci v globálním měřítku rozšířených závažných nemocí člověka a zvířat, jako jsou schistosomózy, drakunkulóza, onchocerkóza, lymfatické filariózy, parazitózy střevní a šířící se alimentární cestou. Dále jsou zde předloženy charakteristiky hlavních skupin motolic, jednorodých, tasemnic, hlístic a vrtejšů i metody jejich studia.

2. Obecná část pojednává o adaptacích helmintů, jmenovitě o morfologických adaptacích ve smyslu přizpůsobení tělesné velikosti, redukce strukturální složitosti a vytvoření specializovaných orgánů, dále o adaptacích fyziologicko-chemických, jako jsou neutralizace enzymů a toxických látek, změny metabolismu a tělního pokryvu, a o adaptacích reprodukce a etologie. V rámci popisů struktury a funkcí jsou tu uvedeny přichycovací orgány, tělní pokryvy a dutiny, nervová, svalová a trávicí soustava, exkrece a sekrece a orgány reprodukční. Vývojové cykly parazitů jsou tu objasněny popisem typů a fází vývoje, spojených s diseminací, vyhledáním hostitele a jeho osídlením, dále migrace v hostitelském organismu, fertility a doby přežívání. V kapitole o ekologii helmintů jsou uvedeny základní ekologické pojmy spolu s abiotickými a biotickými faktory, sezónností, zoogeografií a hostitelskou specifičností. V dalším jsou analyzovány

interakcie helmintů a hostitelů, v to čítaje molekulární mimikry a molekulární maskování, imunosupresi hostitele, výměnu povrchových složek (antigenů), detoxikační enzymy, interakce s neuroendokrinním systémem hostitele a regulaci genové exprese hostitelských buněk. V závěru této části je probrána fylogeneze a klasifikace helmintů.

3. Přehled hlavních skupin helmintů se týká jednotlivých tříd, a to motolic, monogeneí, tasemnic, hlístic a kmene vrtejšů -jejich charakteristiky, morfologie, vývoje a vývojových cyklů vybraných zástupců, evoluce a základů klasifikace těchto skupin.

4. Seznam doporučené literatury obsahuje citace doporučených domácích a zahraničních knižních publikací, vydaných vesměs v posledních letech, a některé internetové adresy s informacemi o helmintech.

Ilustrace (v počtu 81) se skládají ze schematických kreseb znázorňujících biologické cykly helmintů a jejich životních forem, strukturu orgánů a tkání a diagramy biologických jevů. Vyobrazení jsou tu přejata vesměs ze světově známých učebnic. Publikace představuje vysokoškolská skripta nabízející širší biologický pohled, zabývá se tedy parazity postihujícími různé skupiny živočichů -vedle zvířat domácích a hospodářsky významných i člověka. Téma je originálně pojato a zpracováno se zřetelem na novější i nejnovější morfologické, biochemické a molekulární poznatky oboru. Velmi cenné informace tu naleznou nejen pre- a postgraduální studenti biologických oborů, ale i lékaři a veterináři zabývající se parazitologií.

Jindřich Jíra

Svobodová, Dana: Terminologiae medicae vestibulum.

Úvod do řecko-latinské lékařské terminologie pro studenty bakalářských oborů na 1. LF UK.

Praha, Karolinum 1999, 224 str.

Po anglické učebnici latinské lékařské terminologie (*Introduction into the Greco-Latin Medical Terminology*, Praha, Karolinum 1995) vydala D. Svobodová v r. 1999 jej více nebo méně přepracovanou českou verzi, která je určená bakalářům. Autorka se pokouší o některé nové způsoby prezentace latinské lékařské terminologie a vcelku je až úspěšná. Okrem podrobnejšieho poučenia o písaní receptov a azda viac cvičení na kompozitá učebnica obsahuje všetko, čo má viesť o latinskej lekárskej terminológii medik. Vzhľadom na utilitárnosť vyučovania latinčiny na lekárskej fakulte a v zhode s našou (t. j. československou) tradíciou je gramatický obsah 11 lekcí učebnice zredukovaný hlavne na skloňovanie substantív a adjektív, stupňovanie adjektív, číslovky, tvorenie odvodených a zložených slova to všetko s "přihlédnutím k řečtině", ako to stálo v titule jednej z prvých učebnic takej latinčiny od prof. Kábrta. To minimum zo slovesa, ktoré sa v učebnici nachádza, slúži skôr na pochopenie niektorých veľmi stručných ukážok latinského textu, ktoré je študent lekárskej fakulty pil takom rozsahu gramatiky schopný pochopiť len pomocou učiteľa. Niektoré texty však aj tak presahujú jeho možnosti, napr. 7-riadkový text na s. 63 si vyžaduje 9 riadkov neznámej slovnej zásoby, pričom sú v ňom aj slová z III. dekl., ktorá ešte len nasleduje. Z autorov ide hlavne o Komenského a rímskych medicínskych autorov Celsa, Caelia Aureliana a Plinia St.

Učebnica zachováva približne rovnakú stavbu lekcí, po gramatickom výklade nasleduje lexicon, text, dicta (= živé slová a citátové výrazy), praxe (= cvičenia), kľúč a nakoniec, ako keby "navyše", sa vysvetľujú slovesá. Autorka používa nezvyklú, ale vtipnú a výstižnú terminológiu, ktorá je pre medikov iste príťažlivá, napr. "přefeminizovaná I. dekl." (s. 45), "maskuliní image" II. dekl. (s. 47), adjektíva III. dekl. "sledují pravidla a rozmary III. deklinace" a sú "kompatibilní" so substantívami všetkých deklinácií (s. 108). Cvičenia majú prázdne miesta na odpovede, má to byť leda učebnica na jedno použitie. Celá učebnica je ilustrovaná milými obrázkami, ktoré podľa našich informácií pochádzajú od samotnej autorky. Hoci väčšina má skôr akcesórny charakter, niektoré majú aj istú funkciu, napr. výklad predložiek na s. 28.

Na prvý pohľad rušivo pôsobí spôsob označovania latinskej dĺžky vertikálnym diakritickým znamienkom, t. j. ako v češtine alebo slovenčine, a je to prekvapujúce, pretože dnes už existujú fonty aj s latinskými dĺžňami. podľa môjho názoru boli niektoré gramatické partie zaradené predčasne, napr. predpony a prípony v 1. lekcii, v 2. lekcii predložky exemplifikované substantívami všetkých latinských dekl., zdobneliny v 2. lekcii s odkazmi na substantíva III. dekl. Keď študent pozná len I. dekl. je predčasné mu dávať príklad ako *per os*, *foetor ex ore* alebo odvodzovať *glandula* od *glans*, *ndis*. V celej anatomickej a klinickej terminológii je percentuálne najviac zastúpený nominatív a genitív. Ostatné pády nie sú vylúčené, ale hrajú menšiu rolu, ba dokonca datív žiadnu, takže sa v niektorých učebniciach lekárskej latinčiny ani neuvádza. Preto sa mi zdá, že cvičenia typu "Spojte s predložkou *cum*, *ex*, *contra*" apod. sú frekvenciou týchto pádov neúmerne. Ablatív možno cvičiť spojeniami *ramus communicans cum...*, čo sa v anatomickom názvosloví skutočne vyskytuje, ale také výrazy som v učebnici nenašiel. Problém predložkových výrazov pripomína známe konštatovanie slovenčinárov, že najväčší výskyt ypsilonov je práve v diktátoch.

Hoci autorka uvádza niektoré cvičenie príkazom "Spojte *smysluplně*", niekedy podľa nášho názoru požadované spojenia zmysluplné nie sú, napr. plurál výrazov *manus dextra* a *cornu dextrum uteri* (s. 65), *cola ascendens* (s. 114), *abortus imminentes* (s. 114), spojenia *series longa morbi* (s. 68), *sanatio dislocationis ad longitudinem* (s. 79), *praeventia ante mortem* (s. 89), anatómii nezodpovedá spojenie *canalis tendinis m. flexoris carpi* (s. 90), úplne nepravdepodobné sú výrazy ako napr. *cum dente fragiliore* (s. 130), *ad sanationem otitidis mediae acutioris* alebo *in nephritide graviore chronica* (s. 131).

Učebnicu dopĺňajú nakoniec prílohy, v ktorých sa okrem iného nachádza výklad receptu, "výroky stále zelené", ktoré sa zrejme nedostali už do jednotlivých lekcí, výber slovičiek s uvedením supínového kmeňa a užitočný paralelný zoznam synonym latinsko-grécko-českých.

Keďže autorka pracuje na novej učebnici určenej tentokrát pre medikov (a s názvom *Terminologiae medicae ianua*), prajem jej veľa šťastných nápadov a azda aj tieto riadky prispejú k jej zlepšeniu.

František Šimon